

*Вишницька Я. С.,**викладач кафедри іноземних мов**Запорізького державного медичного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ КОЛЬОРУ ТА КОЛЬОРОНІМІВ У МОВІ

Анотація. Статтю присвячено розгляду основних підходів та особливостей вивчення кольору та кольоронімів. Колір, та кольороніми зокрема є цікавою сферою для дослідження і вони продовжують вивчатися на сучасному етапі розвитку мови, як англійської, так і української та російської. Існують психологічний, лінгвокультурологічний, гендерний та антропологічний підходи до вивчення кольору в цілому, а також історичний, граматичний, функціональний, когнітивний, лексико-семантичний та зіставний підходи до вивчення кольоронімів у лінгвістиці.

Найбільш цікавим і найбільш поширеним є психологічний підхід, початок якому дав Макс Люшер та його відомий колірний тест. Психологічний підхід вивчає психологічний вплив того чи іншого кольору на людину, які емоції та почуття може викликати колір або комбінація кольорів, а також, яку інформацію вибір того чи іншого кольору може повідомити про людину та її психологічний та емоційний стан.

Цікавим є факт, що кожний колір для кожного народу може мати прямо протилежні значення, у тому числі символічні. Представники антропологічного підходу виділяли одинадцять основних кольорів та вважали, що система цих найменувань кольору тим повніша та поширеніша, чим вища стадія розвитку певної мови.

Представники лінгвокультурологічного підходу вважали, що колір є компонентом культури і втіленням різних морально-етичних цінностей.

Гендерний підхід наголошував на тому, що є певні відмінності між жіночими та чоловічими кольоронімами, а також що лінгвістична поведінка жінок недосконала порівняно з чоловічою.

Що стосується суто лінгвістичних підходів до вивчення кольоронімів, то історичний підхід розглядає історію виникнення та розвитку кольоронімів, граматичний зусреджує увагу на розгляді синтаксичних та морфологічних особливостей кольоронімів.

Когнітивний підхід до вивчення кольоронімів передбачає семантичну характеристику кольоронімів. Зіставний підхід звертався до вивчення кольоронімів на основі порівняння їх у різних мовах, національних та лінгвокультурних особливостей.

Ключові слова: кольороніми, гендерний підхід, психологічний підхід, психолінгвістичний підхід, художній текст, лінгвокультурологічний підхід, антропологічний підхід, історичний підхід.

Постановка проблеми. Кольороніми є цікавим та обширним предметом для дослідження, цей пласт лексики оновлюється, поповнюється новими словами, тому є цікавим для дослідників різних областей науки. Метою статті є розгляд особливостей вивчення кольору та кольоронімів у мові та аналіз основних підходів до їх вивчення.

Кольороніми вивчаються багатьма дисциплінами та з різних боків. Існують певні підходи до вивчення цієї категорії слів. Серед них виокремлюють психологічний, лінгвокультурологічний, гендерний та антропологічний, а також лінгвістичні підходи: історичний, граматичний, функціональний, когнітивний та зіставний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш досліджений та цікавий аспект кольору – це психологічний вплив на людину та значення кольорів у культурі. Засновником психологічного підходу є Макс Люшер, який розробив загальновідомий кольоровий тест Люшера та є автором таких праць як «Повний кольоровий тест Люшера», «Сигнали особистості», «Колір вашого характеру». На думку Люшера, кожен колір має свій вплив та асоціації, які він викликає коли людина сприймає його органами відчуттів. М. Люшер стверджував, що всі люди сприймають кольори універсально, але кожна людина надає перевагу тому чи іншому кольору залежно від психологічних якостей. Згідно його теорії існує 4 основних та 4 додаткових кольори. Основними він вважав:

- 1) Синій – він символізує спокій та задоволеність.
- 2) Синьо-зелений – відчуття впевненості, наполегливість, іноді впертість.
- 3) Помаранчево-червоний – символізує силу вольового зусилля, агресивність, наступальні тенденції, збудження.
- 4) Світло-жовтий – активність, прагнення до спілкування, експансивність, радісність.

Додаткові кольори – це фіолетовий, коричневий, чорний, нульовий. Ці кольори символізують такі негативні тенденції як тривожність, стрес, страх, засмученість [1].

За допомогою набору кольорів, поєднання певних кольорів або ж одного з них можна досягти певного ефекту або викликати певне бажання у людини. Психологічний підхід розглядає зв'язок кольору з емоціями людини, кожна емоція відповідає певному кольору, а кожний колір викликає певні емоції. Існують навіть сполучення кольорів, які вважаються найбільш успішними наприклад в рекламі, це: червоний на білому, жовтий на чорному, зелений на жовтому, білий на синьому, чорний на жовтому, білий на чорному, синій на жовтому, синій на білому.

Цікавими є дослідження сучасного психолога Б.А. Бази, який розглядає кольорову символіку в історії різних народів, розбіжності у сприйнятті того чи іншого кольору людьми різних національностей та детально зупиняється на значенні кожного з кольорів у тій чи іншій культурі. Автор розглядає кожен із кольорів та подає його визначення для різних культур та народів.

1. Білий колір – цей колір не має негативних значень та характеристик, це колір життя, миру та добра. У первісних

людей цей колір використовувався на похованнях, але він не був кольором трауру чи смерті, він символізував «нове життя», перехід у нову якість померлої людини. Білий – це колір, який позначає джерело сил та здоров'я, чистоту, безбідність, силу, владу, щедрість, вшанування духів предків, відсутність невдач, сліз, смерті.

2. Чорний колір – це другий найважливіший колір для первісної людини. Чорний позначав морок, темряву, смерть, бруд та хаос, це антипод білого кольору. Все найбільш негативне у житті первісних людей символізував чорний колір. Чорний також вважався кольором злого чаклунства та знахарства. Але, не дивлячись на це, він мав і позитивні значення, отже був амбівалентним кольором. У племен посушливих районів Африки, чорний – це колір дощових туч, а люди з дуже чорним волоссям вважаються вродливими.

3. Червоний – відноситься до хроматичних кольорів та є найбільш амбівалентним з усіх кольорів. Для первісних людей це, в першу чергу, колір крові. Сила – це найперше значення цього кольору, наприклад, розмальовування обличчя воїнів червоним кольором магічним чином повинно було надати їм сили та хоробрості та одночасно залякати ворогів.

4. Синій колір – у багатьох народів символізує небо та вічність, а також добро, вірність, постійність. У геральдиці означає цнотливість, чесність, хорошу славу та відданість. Окрім цього, синій колір близький до чорного, тому має схожі з ним символічні значення. Наприклад, у слов'янських народів він був кольором печалі, горя, мав асоціації зі світом бісів, старовинні легенди описують чорних та синіх бісів. Траурним він вважався у Стародавньому Єгипті та у деяких народів Південної Африки.

5. Зелений колір – колір природи, життя, весни. У багатьох народів символізує юність, надію, радість, а іноді недостатню довершеність. Зелений колір матеріальний та діє заспокоїливо, але може призводити до гнітючого стану.

6. Жовтий – колір золота, колір сонця, осені, пожовклого листя, а також колір хвороби, смерті, потойбічного світу. У багатьох народів жовтий колір був рисою знаті та вищих верств. Але у деяких народів Азії цей колір є кольором трауру, скорботи та печалі. У слов'янських народів жовтий колір вважається кольором ревнощів, зради, а в Тибеті зраду називають «жовте око» [2].

Кожна людина і кожна нація можуть сприймати один і той самий колір по-різному. З приводу цього є думка: «У всі часи вчені билися над розгадкою проблеми кольору. Останні дослідження у цій сфері демонструють, що за колір у людини відповідає 10 пігментних генів, які складають певний набір – у кожного свій, тому дві людини можуть дивитися на один і той же предмет, але сприймати його колір по-різному. ...Це і пояснює, чому існують розбіжності у реакціях на колір в різних культурах (наприклад, «зелене» у США – безпека, а у Франції – злочин; білий колір у китайців – символ трауру, печалі, а у європейців ці функції виконує чорний колір). Колірна мова людини ментальна за своєю природою. За кольором люди бачать зміст» [3].

Дослідження Б. Берліна, П. Кея та У. Бера також є значущими, вони є представниками антропологічного підходу до вивчення кольоронімів. Представники антропологічного підходу вважали, що існують певні універсальні закони будови системи базових позначень кольору у мовах світу. Вони вважали, існує одинадцять основних найменувань кольорів: білий,

чорний, червоний, зелений, жовтий, синій, коричневий, фіолетовий, рожевий, помаранчевий, сірий і система цих основних найменувань кольору тим повніша та поширеніша, чим вища стадія розвитку даної мови [4].

Представники гендерного підходу до вивчення кольоронімів (Дж. Лакофф, Є.В. Мішенькіна) вважають, що є певні відмінності між жіночими та чоловічими кольоронімами. Дж.Р. Лакофф стверджує, що це все є через різницю у соціальному статусі чоловіка та жінки. Також він наголошує на тому, що кольору в об'єктивному світі взагалі немає та вважає, що колір – це суб'єктивна категорія, якої не існує в природі: «Колірні категорії детерміновані одночасно об'єктивним матеріальним світом, та особливостями біологічної людини, людським мисленням, культурними факторами» [5].

Вітчизняна дослідниця питань гендерного аспекту кольоронімів Н.М. Гоца у статті «Гендерний аспект перекладу колоронімів у різних лінгвокультурах» розглядає питання врахування гендерних особливостей при перекладі кольоронімів. «Еквівалентність оригіналу і перекладу художнього тексту залежить від багатьох факторів: своєрідності сприйняття оригіналу перекладачем, різносистемності мов, відмінностей соціокультурного середовища.

При перекладі встановлюються мовні відповідності між мовою оригіналу та мовою перекладу, співвідносяться не лише мовні форми, а також і мовне бачення світу, відбувається контакт двох мов і двох культур. Те, що є очевидним для носія однієї мови, може бути незрозумілим для носія іншої». Також дослідниця підкреслює, що завданням перекладача є, з одного боку, правильно інтерпретувати текст оригіналу, а з іншого боку – дати читачеві поринути у культуру, де створювався цей текст. От же, перекладач – це людина, яка повинна володіти мовою оригіналу тексту та водночас повинна знати всі особливості цієї культури [6].

Лінгвокультурологічний підхід, представниками якого є А. Вежбицька, Л.І. Ісаєва, Ш.К. Жаркинбекова та інші стверджують, що багато явищ культури не можуть бути зрозумілі без врахування значень кольору. Колір також є компонентом культури, і він є втіленням різних морально-етичних цінностей.

Ще одним важливим аспектом при перекладі є фонові інформація – соціокультурні факти, характерні лише для певної нації, засвоєні її представниками та відображені в мові. Зміст фонові інформації охоплює все те, що називають реаліями. Символіка кольору та його метафоричне вживання може бути суттєвим компонентом творення образу і вимагає прискіпливої уваги і розуміння з боку перекладача. Переклад кольоропозначень належить до проблем на преференційному рівні, проте передати всі символічні, образні та підтекстові параметри у перекладі досить важко. У перекладі належить враховувати багатоплановість значеннєвого змісту колірних лексем, їхню символічність та багатозначність авторські конотації.

Існує також психолінгвістичний підхід до вивчення художнього тексту та кольоронімів у тексті. Цей підхід та взагалі ця наука взагалі з'явилися не так давно і на думку лінгвістів «для більш повного розуміння деяких фактів мови необхідний вихід за рамки лінгвістики у сферу тих психічних процесів індивіда, за допомогою яких мовний матеріал організовується в людському мозку та в потрібний момент з'являється» [7].

Важливо те, що використовуючи лінгвістичний підхід до вивчення та аналізу тексту, мовознавці звертаються, в першу

чергу, до мовних засобів. При психолінгвістичному підході у центрі постає «мовна особистість, процеси породження і сприйняття тексту розглядаються як результат мовнорозумової діяльності індивіда, як «спосіб відображення дійсності в свідомості ... за допомогою елементів системи мови» [7].

Цей підхід особливо актуальний для розгляду художнього тексту, тому що у нього є певні відмінності від звичайного тексту. «Художній текст будується за законами асоціативно-образного мислення, нехудожній – за законами логічного мислення. У художньому тексті життєвий матеріал трансформується у свого роду «маленький всесвіт», побачений очима даного автора. Тому у художньому тексті поза зображеними картинами життя завжди присутня підтекстова, інтерпретаційний функціональний план, «вторинна дійсність».

Нехудожній текст, як правило, одномірний та одноплановий, дійсність реальна та об'єктивна. Художній текст та нехудожній знаходять різні типи впливу – на емоційну сферу людської особистості та сферу інтелектуальну; крім того, у художньому зображенні діє закон психологічної перспективи. Розрізняються ці тексти і за функціями – комунікативно-інформаційної (нехудожній текст) та комунікативно-естетичної (художній текст) [8].

Якщо говорити про суто лінгвістичні підходи до вивчення кольоронімів, то звернемося спочатку до історичного. Історичний підхід отримав свій початок у роботах Н.Б. Бахиліної «История цветообозначений в русском языке» та Є.М. Иссерлін. Цей підхід передбачав вивчення історії кольоронімів, історії виникнення цих слів у мові, на різних етапах розвитку.

Грамматичний підхід звертається до вивчення синтаксичних та морфологічних особливостей. Когнітивний підхід має багато спільного з лексико-семантичним підходом, спирається на семантичну характеристику кольоронімів, на поняття кольору-прототипу та мовної картини світу.

Зіставний підхід зустрічається в роботах Т.Ю. Світличної, В.Г. Кульпіної та передбачає вивчення кольоронімів у різних мовах та культурах на основі зіставлення, дає інформацію щодо різного та подібного у різних мовних картинах світу, будь-які специфічні національні особливості кольоронімів та інше.

Висновки. Кольороніми – досить широкий пласт лексики, який оновлюється, з'являються нові слова або вже відомі слова набувають вторинної колірної номінації. Ці лексичні одиниці постійно привертають увагу дослідників, лінгвістів, літературознавців, психологів.

Ще з античності людина намагалася зрозуміти природу та вплив кольору, з'явилися різні підходи та спроби осмислення цієї категорії слів. Кожен із підходів по-різному здійснював спробу зрозуміти та описати поняття кольору та кольоронімів, історію їх появи та розвитку у мові, зіставну характеристику їх у різних мовах, у різних народів, у різні часи історії людства.

Література:

- Макс Люшер. Цвет вашего характера. М. : Вече, 1997. [Електронний ресурс]. URL: <http://psytests.org/luscher/fullcolor.html>.
- Базыма Б.А. Цвет и психика [Електронний ресурс]. URL: <http://psyfactor.org/lib/colorpsy.htm>.
- Маслова В.А. Лингвокультурология. М. : 2001. [Електронний ресурс]. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/maslova/index.php.

- Берлин Б., Кей П. Основные цвета: Их универсальность и видоизменения Текст. / Б. Берлин, П. Кей. М., 1969 [Електронний ресурс]. URL: <http://psiukrearth.ru/rizne/16914-pidhodi-dovivchennja-sliv-cvetooboznachenija.html>.
- Подходы к изучению слов цветообозначения. [Електронний ресурс]. URL: <http://aboutyourself.ru/psicvet/izu4-cvet.html>.
- Гоца Н.М. Гендерный аспект перевода колоронимов у разных лингвокультурах. Филологические науки / Актуальные проблемы перевода. [Електронний ресурс]. URL: http://www.rusnauka.com/29_SSN_2013/Philologia/6_145855.doc.htm.
- Зорькина О.С. О психолингвистическом подходе к изучению текста. Язык и культура. Новосибирск, 2003. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.philology.ru/linguistics1/zorkina-03.htm>.
- Психолингвистические особенности восприятия текста и подтекста художественного произведения. [Електронний ресурс]. URL: https://studbooks.net/638992/literatura/psiholingvisticheskie_osobennosti_vospriyatiya_teksta_podteksta_hudozhestvennogo_proizvedeniya#22.

Vyshnytska Ya. Special aspects of color and coloronyms' studying

Summary. The article deals with the basic approaches and aspects of studying of color and coloronyms. Color and coloronyms have attracted the attention of researchers for a long time and continue to study now. There are psychological, linguocultural, gender and anthropological approaches to the studying of color in general, as well as historical, grammatical, functional, cognitive, lexical-semantic and comparative approaches to the study of coloronyms in linguistics.

The most interesting and widespread is the psychological approach which started from Max Luscher and his famous color test. A psychological approach examines the psychological impact of every color on a person, what emotions and feelings a color or color combination can cause, as well as what information the choosing of some color can tell about a person and his psychological and emotional state. Also interesting fact is that every color can have the opposite meanings for every nation or country.

Exponents of the anthropological approach considered that there are the eleven primary colors and believed that the system of these color names is as more complete and widespread as the stage of the language development is higher. Exponents of the linguocultural approach considered that a large number of cultural phenomena could not be understood without taking into account the values of color, due to the fact that color is a component of culture and the embodiment of different moral and ethical values.

The gender approach emphasized that there were some differences between women's and men's colors, and that women's linguistic behavior was imperfect compared to men's. Regarding the linguistic approaches of studying the coloronyms, the historical approach investigates the history of the origin and development of coloronyms, grammatical approach focuses on the consideration of the syntactic and morphological features of coloronyms.

The cognitive approach of studying the coloronyms involves the semantic characteristics of coloronyms. The comparative approach turned to the study of coloronyms on the basis of their comparison in different languages, national, linguistic and cultural features.

Key words: coloronyms, gender approach, psychological approach, psycholinguistic approach, literary text, linguocultural approach, anthropological approach, historical approach.